

19.YÜZYILIN İLK YARISI (1823) YILI İSTANBUL LİMANI VE DİĞER LİMANLARIMIZ ARASINDA Kİ BİR HAFTALIK DENİZ TİCARİ TAŞIMACILIĞININ ANALİZİ

Hüseyin TOPUZ*

Özet

19. yy ilk yarısı Osmanlı deniz ticari taşımacılığı üzerine Başbakanlık Osmanlı Arşivinde bulunan üç defter; İmparatorluğun denizcilik bölgeleri, bu denizler arasındaki bağlantılar, gemi yükleri, gemi sayıları, tayfa sayıları ve milliyetleri hakkında önemli bilgiler sunmaktadır. Belgelere göre İmparatorluğun deniz ticari taşımacılığı Karadeniz, Marmara ve Ege denizinde cereyan etmektedir Bu üç denizdeki limanlardan yapılan taşımalar, Tanzimat öncesi deniz ticari taşımacılığı hakkında önemli bir rehberdir.

Anahtar kelimeler: denizcilik, deniz ticareti, İstanbul limanı, deniz taşımacılığı

AN ANALYSES ON MARITIME TRANSPORT OF A WEEK BETWEEN ISTANBUL PORT AND OTHER PORTS IN THE FIRST HALF OF THE 19. CENTURY (1823)

Abstract

The paper attempts to survey maritime transport in the first half of 19. century through Prime Ministry Otoman Archives. The survey abridged from three works (notebooks) of Prime Ministry Otoman Archives. The share and role of the Muslim citizens in the maritime transport is examined and lastly made a comparison between maritime transport of 19. century's first quarter and maritime transport of 18. century's second half.

Key Words: marine, maritime commerce, İstanbul port, maritime transport

Giriş

Çalışmamızda belgelere dayalı olarak, Osmanlıda ki liman hareketleri detaylı olarak incelenerek imparatorluğun denizcilik bölgeleri, döneme ait gemilerin

* Arş.Gör., İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi, İktisat Tarihi Ana bilim Dalı.

yükleri, gemi çeşitleri ve mürettebat hakkında detaylı analizler yapılarak 19 yy ilk çeyreğinde İmparatorluğun deniz ticari taşımacılığı hakkında fikir sahibi olmak hedeflenmiştir

Osmanlı imparatorluğunun bahsedilen 3–9 Mart 1823 tarihli belgeyle aynı tarihlere rastlayan İzmir limanına ait D-HMK.22314 nolu belgede, aynı dönemde İmparatorluğun dış deniz taşımacılığının mahiyeti hakkında önemli bir rehberdir. Arşiv belgesine göre 13.02.1823 tarihi ile 12.03.1823 tarihleri arasında toplam 7 ülkeyle dış ticari taşıma yapılıyor. Bandıralar açısından en çok ticari taşımanın yapıldığı ilk üç ülke sırasıyla, İngiltere 7, Nemçe (Avusturya) 6 ve Fransa 4 ‘dür. Bu üç ülkenin Osmanlıya ihraç ettiği mal sayısı (parça) olarak 272 değişik mal çeşidini içerir.¹Bu kısa fakat son derece önemli bilgiler, İmparatorluğun dış ticari taşımalarda ne denli dışa bağımlı olduğuna dair küçümsenmeyecek ipuçları içerir.

Nitekim Taşımacılık da ki bu zayıf durum 1826 yılında II. Mahmut tarafından fark edilerek, Milli bir ticaret filosunun kurulmasını teşvik ederek, Osmanlıların en azından kendi sularında denizciliğin öncüsü olabilmesini umuyordu.² Bu amaçla ihdas edilmiş Hayriye tüccarlarına gemi sahibi olmaları, gemileri için gerekli olan personeli eğitimine dair tedbirlerde alınmıştır.³ Padişahın tüm çabalarına rağmen Ticari taşımaların büyük çoğunluğu Yabancı gemilerin tekelinden alınmamıştır. Ancak şurası unutulmamalıdır tüm bu verilerden kesin bir sonuç çıkarmak mümkün olmasa da, bu çalışmadan elde edineceğimiz bilgilerden yola çıkarak 19 yy Osmanlı deniz ticari taşımacılığına ilişkin bazı genel sonuçlara ulaşmak mümkündür.

1. Liman Hareketleri

1.1 İstanbul Limanından Çıkan Gemiler

69 gemi İstanbul’dan çıkarak, Karadeniz de ki 22 limana hareket etmiştir. En sık uğranılan 7 liman ise Şile 10, Uzgara 10, Ünye ve Trabzon’a ise 6’şar gemi uğramıştır. Bunu 5 gemi ile Midye, 4’ er gemiyle Kevgen (Kefgen) ve Ağva izler. Kalan 15 limana hareket sayısı 4’den azdır.

Tablo 1: İstanbul’dan Çıkan Gemilerin Karadeniz de Gittiği Limanların İsimleri ve Liman Hareketleri

Şile	10
Akçaşehir	1
Ibrail	2

¹ BOA. DHMK. DOSYA NO:22314

² Alan Palmer, **Son Üçyüz Yılda Osmanlı İmparatorluğu**, (Çev. B.Dişbudak), İş bankası Kültür Yayınları, İstanbul–2003, s.105, 106.

³ Musa Çadırcı, “II. Mahmut Döneminde (1808–1839) Avrupa ve Hayriye Tüccarları” Türkiye’nin Sosyal ve Ekonomik Tarihi (1071–1920), Editörler; Osman Okyar, Halil İnalçık, Hacettepe Üniversitesi, Ankara,1977,s.237–241.

Ünye	6
Kevgen (kefgen)	4
Kabokoz	3
Uzgara	10
Trabzon	6
Midye	5
Estafan	1
Mora (kargi) kastamonu	2
Varna	2
Kilyos	1
Eregli	2
Ineada	2
Agva	4
Göceyagiz	2
Ilçaklar	1
Kalas	1
Rumeli iskeleleri	1
Süzebolu	1
Rusya	2
Toplam (22 liman)	69

Kaynak: Cevdet-i İktisat Sıra No: 1101, Dosya No: 23

Başkent'ten çıkıp Marmara ve Ege Denizindeki 31 limana 142 gemi hareket etmiştir. En sık uğranılan limanlar ise Yalakabad (Yalova) 19, İznik 18, Tekfurdağ (Tekirdağ) 13, Mudanya 12, Kurşunlu 11, geriye kalan 26 limana uğrama sayısı ise 1 ile 10 arasında değişir.

Tablo 2: İstanbul'dan Çıkan Gemilerin Marmara ve Ege Denzinde Gittiği İskelelerin İsimleri ve Liman Hareketleri

Yalova (Yalakabad)	19	Maltepe	4
Degirmendere	1	Pendik	1
Marmara	4	Trilya	1
İzmit	18	Ulaşlı	1
Kurşunlu	11	Kırklaha	1
Çanakkale(Kal-ai Sultaniye)	3	Tavşanal	1
Karamürsel	8	Şarköy	1
Tekfurdağı	13	Engürü	1

Mudanya	12	Midilli	1
Bandırma	6	Paşalimanı	4
Darıca	2	Silivri	1
Kapudağı	3	Erdek	2
Mihaliç	8	Bigados (Selimpaşa)	1
Mürefle	1	Tuzla	1
Kartal	6	Gebze (Gegbüze)	2
Çekmece-i kebir (B.Çekmece)	4		
		Toplam (31 liman)	142

Kaynak: DMMK. İGE. Dosya No: 23650

Bu verilerden İstanbul'dan çıkan Marmara, Ege ve Karadeniz'e giden toplam gemi ve liman sayısına ulaşabiliriz. Buna göre toplam da 211 gemi (142+69), 53 (31+22) farklı limana uğramıştır.

1.2. İstanbul Limanına Giren Gemiler

Karadeniz'deki toplam 12 limandan 21 gemi İstanbul'a giriş yapmıştır. En çok çıkış yapılan liman Ahyolu 5, Ağva 5 ve Midye 2 dir. Kalan 9 geminin diğer limanlardan çıkış yapma sayısı birdir.

Tablo 3: Karadeniz'deki Limanlardan İstanbul'a Giren Gemilerin Liman Hareketleri

Ereğli	1
Akçaşchir	1
Varna	1
Ahyolu	5
Kastifili	1
Kabakoz	1
Ağva	5
Midye	2
İğneada	1
Ganice	1
Şile	1
Erinorkoyu	1
Toplam (12 Liman)	21

Kaynak: Cevdet-I İktisat Sıra No: 1101, Dosya No: 23

Marmara ve Egedeki limanlardan ise İstanbul'a toplam 40 limandan 121 gemi çıkış yapmıştır. En sık çıkış yapılan liman Mudanya 18, Yalova 11, Çınarcık 9, Kastr(Mora) ve İzmit'ten 8, Tekfurdağ(Tekirdağ) 6 gemi çıkış yapmıştır. Bahsedilen 6 limandan toplamda 60 gemi çıkış yapmıştır. Kalan 61 gemi 34 limana 6'dan daha az sayıda uğramıştır.

Tablo 4: Marmara ve Egedeki Limanlardan İstanbul'a Giren Gemilerin Liman Hareketleri

Limn	Limn hareketi	Limn	Limn hareketi
Hora (Şarköy)	4	Kurşunlu	5
Kastelloz (Kasterlid)	1	Karamürsel	6
Ganoz	2	Tekfurdağı (Tekirdağ)	1
Erdek	1	İzmit	8
Kumbağı	1	Karaboğa	1
Mudanya	18	Mağdos(Eceabad)	1
Silivri	3	Çınarcık	9
Mihaliç	4	Halidere	2
Gemlik	1	Foçadere	1
Çardak	1	Kastra(Mora)	8
Bandırma	3	Enğürü(Engerek)	1
Kapudağı	3	Çekmece (K.Çekmece)	1
Kartal	5	Kal-a Sultaniye (Çanakkale)	1
İnöz	1	Gelibolu	1
Bergos	1	Darıca	2
Marmara	1	Pavli(Pavlo)	1
Tobcu	1	Gelenbe	5
Yalova	11	Gebze (Gegbuze)	1
Maltepe	1	Emrutlu (Armutlu)	1
Paşalimanı	1	Kabaklı	1
		Toplam (40 Liman)	121

Kaynak: Cevdet-I İktisat Sıra No: 1101, Dosya No: 23

Bu önemli verilerden yola çıkarak 3-9 Mart 1823 tarihinde İstanbul Limanına giren toplam gemi ve liman sayısına ulaşabiliriz. Buna göre 142 gemi (121+21) toplam (40+12) 52 farklı limandan İstanbul'a giriş yapmıştır.

1.3. Marmara ve Ege Denizinden, İstanbul Limanına Giren ve Çıkan Gemilerin Uğradığı Limanların Envanteri

1-Hora (Şarköy), 2-Kastelloz (Kosterlid), 3-Ganoz, 4-Erdek, 5-Kumbağı, 6-Mudanya, 7-Silivri, 8-Mihaliç, 9-Gemlik, 10-Çardak, 11-Bandırma, 12-Kapudağı, 13-Kartal, 14- İnöz,15-Bergos, 16-Marmara, 17-Tobcu, 18-Yalova, 19-Maltepe, 20-PaşaLimanı, 21-Kurşunlu, 22-Karamürsel, 23-Tekirdağ (Tekfurdağ), 24-İzmit, 25-Karaboğa, 26-Mağdos, 27-Çınarcık, 28-Halidere, 29-Foçadere, 30-Kastra (Mora), 31-Engürü (Engerek), 32-K.Çekmece, 33-Çanakkale (Kal-a I sultaniye), 34-Gelibolu, 35-Darıca, 36-Pavli (Pavlo), 37-Gelenbe, 38-Gebze, 39-Armutlu (Emrutlu), 40-Kabaklı, 41-Değirmendere,42-Mürefle, 43-Pendik, 44-Trilya, 45-Ulaşlı, 46-Kırklaha, 47-Tavşanal, 48-Şarköy, 49-Midilli, 50-Bigados, 51-Tuzla, 52-B. Çekmece, 53-Malta.

1.4. Karadeniz'den, İstanbul Limanına Giren ve Çıkan Gemilerin Uğradığı Limanların Envanteri

1-Şile, 2-Akçaşehir, 3-İbrail, 4-Ünye, 5-Kevgen (Kefgen), 6-Kabokoz, 7-Uzgara, 8-Trabzon, 9-Midye, 10-Mora (Karğı), 12-Varna, 13-Kilyos, 14-Ereğli, 15-İgneada (inada), 16-Ağva, 17-Göceyağız, 18-İlçaklar, 19-Kalos, 20-Rumeli İskeleli, 21-Süzebolu, 22-Rusya, 23-Ahyolu, 24-Kastifili, 25-Ganice, 26-Erinorkoyu.

Başkent'in Marmara, Ege Denizi ve Karadeniz ile bağlantısı olan 79 (53+26) farklı limana ulaşılmaktadır.

2. Döneme Ait Gemilerin Taşındığı Yükler

Marmara, Ege Denizi ve Karadeniz'den gelip, İstanbul Limanına Giden Gemilerin Taşındığı Mal Çeşitleri: Başbakanlık Osmanlı Arşivlerinden aldığımız üç adet belgeden elde edilen verilerden oluşturulan Tablonun analiz sonuçları şöyledir.

Bu istikamette toplam 142 gemi mevcut olup, bunların bir haftada 3 Mart 1823-9 Mart 1823 Tarihleri arasında Başkent'e taşıdığı 31 farklı türde mal vardır. Bunlar sırasıyla;

1-Hınta (Buğday), 2-Hamr (Şarap), Hatap (Odun), 4-Kömür, 5-KelleKulak, 6-Saman, 7-Gedüs Bezi, 8-Pekmez, 9-Nohut, 10-Bogaz Bezi ve İplik, 11-Penpe-i ham, 12-Şem-i Revgan,13-Meyve, 14-Soğan, 15-Üzüm, 16-Esba-I Pelit, 17-Boğazi Dengi, 18-Peksimet, 19-Irk, 20-Zeytin, 21-Çanak, 22-Keten Tohumu, 23-Kiçe (Keçe), 24-Duhan, 25-Cup, 26-Peksimet, 27-Taş, 28-Kereste, 29-Çember Takımı, 30-Zeytin, 31-Sebze.

Karadeniz, Marmara ve Ege Denizinin Farklı limanlarından İstanbula gelen toplam 142 gemiden 122 tanesi dolu, 20 tanesinde boşdur (%14,8) Bu gemilerin taşıdığı mallar arasında ilk sırayı hatap (odun) almaktadır.142 gemiden 51'i hatap taşıyor (%35,21), ikinci sırayı kömür izler.11 gemi kömür taşıyor.(%7,746) Bu yüzdeler hem kömür hem odun taşıyan 3 gemi dâhil değildir. Üçüncü sırayı şarab alır. 7 gemi şarap taşıyor. (%4.92), bunu 6 şar gemiyle meyve ve zeytin taşıyan gemiler izler. (%4, 22) Geriye kalan gemi yükleri ise sayı olarak altıdan azdır. (%4.22) Boş olan gemi sayısı ise 20'dir.(%14,8)

142 gemiden 15'i Karadeniz deki limanlardan gelmektedir. Bu 15 geminin 2'si boştur. Geriye kalan gemi yükleri arasında sırasıyla hatap, kömür, şem-i revgan (mum), peksimet, kereste ve zeytin vardır. Toplam da 6 çeşit mal mevcuttur.

Tablo 5: Marmara, Ege Denizi ve Karadeniz'den Gelip, İstanbul'a Giden Gemilerin 1 Haftada İstanbul'a Taşdığı Mal Çeşitleri, Geldikleri Limanlar, Gemi Türleri ve Tayfa Sayıları

						Karadeniz
Mallar	Reis	Gemi Türü	Tayfa Sayısı	Liman	Gün	
Hınta ve Erzak ı Saire	Benako	Çektirme	Rum: 7	Tekfurdağ	3 Mart 1823	
Hamr (şarab)	Foti	Çektirme	Rum: 15	Ganos	3 Mart 1823	
Hatab (odun)	Hasan	Çektirme	Müsl: 8 Rum: 2	İzmit	3 Mart 1823	
Hamr	Yevan	Çektirme	Rum: 4	Hora (Hasköy)	3 Mart 1823	
Hınta(Buğday)	Estoraki	Çektirme	M: 1 R:11	Karabiga	3 Mart 1823	
Hatab(odun)	Salih	Çektirme	M:12 R:4	izmit	3 Mart 1823	
Boş	Yorği	Çektirme	R:6	Maydos	3 Mart 1823	
Hatab(odun)	Hüseyin	Çektirme	M:7	Fıstıklı (Kostifili)	3 Mart 1823	Karadeniz
Hatab(odun)	Estirati	Çektirme	M:12 R:3	Çınarcık	3 Mart 1823	
Kömür	Mehmet	Çektirme	M:19	Halidere	3 Mart 1823	
Hatab(odun)	Halil	Çektirme	M:1 R:6	Foçadere	3 Mart 1823	
Hatab(odun)	Yorği	Çektirme	R:8	Kostra (Mora)	3 Mart 1823	
Hatab(odun)	Mihal	Çektirme	R:9	Kostra (Mora)	3 Mart 1823	
Hatab(odun)	Dimitri	Çektirme	R:6	Engürü	3 Mart 1823	
Kelle-Kulak	Ali	Çektirme	M:4	Mihaliç (Karacabey)	3 Mart 1823	
Hatab(odun)	Yorği	Çektirme	R:9	Yalova	4 Mart 1823	
Hatab(odun)	Tanaş	Çektirme	R:7	Yalova	4 Mart 1823	
Hatab(odun)	Kasfondi	Çektirme	R:10	Kastra (Mora)	4 Mart 1823	
Hatab(odun)	Yani	Çektirme	R:9	Kastra (Mora)	4 Mart 1823	
Hatab(odun)	Nikola	Çektirme	R:7	Kastra (Mora)	4 Mart 1823	
Saman	Minol	Çektirme	R:9	Çekmece	4 Mart 1823	
Hatab(odun)	Penapot	Çektirme	M:2 R:3	Çınarcık	4 Mart 1823	
Hatab(odun)	Süleyman	Çektirme	M:2 R:7	Çınarcık	4 Mart 1823	
Hatab(odun)	Yorgaki	Çektirme	M: R:1	Çınarcık	4 Mart 1823	
Hatab(odun)	Aleksi	Çektirme	R:6 M:2	Yalova	4 Mart 1823	
Hınta(Buğday) ve Gedüs Bezi	Mehmet	Çektirme	M.3 R:7	Mudanya	4 Mart 1823	
Pekmez	Mustafa	Çektirme	M:5	Yalova	4 Mart 1823	

Hatab(odun)	Mustafa	Çektirme	M:4	Kabokoz	4 Mart 1823	Karadeniz
Boş	Esoni	Piyade	R:4	Mudanya	4 Mart 1823	
Hatab(odun)	Mehmet	Çektirme	M:6	Ağva	4 Mart 1823	Karadeniz
Hınta(Buğday)	Mustafa	Çektirme	M:6	Mudanya	4 Mart 1823	
Hatab(odun)	Salih	Çektirme	M:12 R:4	İzmit	4 Mart 1823	
Boş	Dimitri	Çektirme	R:4	Midye	4 Mart 1823	
Nohut ve Pekmez	Süleyman	Çektirme	M:1 R:5	Çanakkale (Kala-i ultaniye)	4 Mart 1823	
Hatab(odun)ve Kömür	Mehmet	Çektirme	M:9	Karamürsel	4 Mart 1823	
Boş	Halil	Sandal	M:35	Ağva	4 Mart 1823	Karadeniz
Hatab	Salih	Çektirme	M:6	İzmit	4 Mart 1823	
Hatab	Hasan	Çektirme	M:4 R:3	Karamürsel	4 Mart 1823	
Kömür	Ali	Çektirme	M:9	İğneada	4 Mart 1823	
Boğaz Bezi , Pekmez ve iplik	Ahmet	Çektirme	M:5	Gelibolu	4 Mart 1823	
Penbe-i Ham (Ham Pamuk)	Angoli	Tombaz	M:1 R:11	Mihaliç (Karacabey)	4 Mart 1823	
Boş	Dimitri	Çektirme	R:2	Kartal	4 Mart 1823	
Hamr	Rominko	Martiko	R:8	Darıca	4 Mart 1823	
Kömür	Ali	Çektirme	M:3	Karamürsel	4 Mart 1823	
Kömür	Ali	Çektirme	M:6	Pavlo	4 Mart 1823	
Boş	Hüseyin	Çektirme	M:1 R:3	Midye	4 Mart 1823	Karadeniz
Hatab-Kömür	Osman	Çektirme	M:15	İzmit	4 Mart 1823	
Kömür	Gümüşgöz	Çektirme	R:5	Ganice	4 Mart 1823	Karadeniz
Şem-i Revgan(Mum)	Lefter	Çektirme	R: 7	Ahyolu	5 Mart 1823	Karadeniz
Boş	Anesti	Piyade	R:4	Mudanya	5 Mart 1823	
Boş	Suturi	Çektirme	R:4	Mudanya	5 Mart 1823	
Hatab(odun)	Halil	Çektirme	M:10	Karamürsel	5 Mart 1823	
Hatab(odun)	İbrahim	Çektirme	M:12 R:3	İzmit	5 Mart 1823	
Meyve	Memiş	Sandal	M:11	Gelenbe	5 Mart 1823	
Hatap(Odun)	Hüseyin	Çektirme	M:7	Ağva	5 Mart 1823	Karadeniz
Hatap(Odun)	İbrahim	Çektirme	M:7	Ağva	5 Mart 1823	Karadeniz
Boş	Hırsto	Çektirme	R:4	Mudanya	5 Mart 1823	
Hatap(Odun)	Mehmet	Çektirme	M:1 R:3	Çınarcık	5 Mart 1823	
Soğan	Mehmet	Çektirme	M:3	Kartal	5 Mart 1823	
Kömür	Tahir	Çektirme	M:4	Silivri	5 Mart 1823	
Boş	Nikol	Piyade	R:4	Mudanya	5 Mart 1823	
Üzüm	Tınaş	Çektirme	R:7	Kurşunlu	5 Mart 1823	
Esba-i Pelit	Hüseyin	Çektirme	M:2 R:4	Kurşunlu	5 Mart 1823	
Boğası Dengi,Boğası Beci	Estarati	Çektirme	R:6	Kurşunlu	5 Mart 1823	

Hınta(Buğday)	Hasan	Çektirme	M:6	Gebze (gegebüze)	5 Mart 1823	
Hatap(Odun)	Eyüb	Çektirme	R:4	Şile	5 Mart 1823	
Meyve	Abdullah	Çektirme	M:8	Gelenbe	5 Mart 1823	
Meyve	Ali	Çektirme	M:12	Gelenbe	5 Mart 1823	
Meyve	Mehmet	Çektirme	M:1	Darıca	5 Mart 1823	
Meyve	Halil	Sandal	M:10	Gelenbe	5 Mart 1823	
Peksimet	Estafani	Çektirme	R:6 M:2	Ahyolu	5 Mart 1823	Karadeniz
Hatap(Odun) ve Kömür	Bekir	Çektirme	M:7	Karamürsel	5 Mart 1823	
Meyve	İbrahim	Sandal	M:11	Gelenbe	5 Mart 1823	
Hatap(odun)	Mehmet	Çektirme	M:6	Ağva	5 Mart 1823	
Boş	Mihal	Piyade	R:4	Mudanya	5 Mart 1823	
Hatap (Odun)	Bayram-Osman	Çektirme	M:7 R:1	Armutlu	5 Mart 1823	
Hatap (odun)	Borgi	Çektirme	R:10	Kastra (Mora)	5 Mart 1823	
Hatap (odun)	Tohay	Çektirme	R:6	Yalova (Yalakabad)	5 Mart 1823	
Hatap (odun)	Yahya	Çektirme	M:7	Kabaklı	5 Mart 1823	
Hamr (şarab)	Piretor	Çektirme	R:6	Kapudağı	5 Mart 1823	
Hatap (odun)	Antaş	Çektirme	M:1 R:7	Erinorkoyu	5 Mart 1823	
Kömür	Ahmet	Çektirme	M:12 R:2	Halidere	5 Mart 1823	
Hatap (odun)	Penaki	Çektirme	R:6	Yalova	5 Mart 1823	
Hatap (odun)	Yorği	Çektirme	R:8	Kastra (Mora)	5 Mart 1823	
Hatap (odun)	Estarati	Çektirme	M:1 R:3	Çınarcık	6 Mart 1823	
Hatap (odun)	Penapot	Çektirme	M:1 R:4	Çınarcık	6 Mart 1823	
Boş	Pendazi	Çektirme	M:3 R:3	Yalova	6 Mart 1823	
Hatap (odun)	Hüseyin	Çektirme	M:4	Y]lova	6 Mart 1823	
Hatap (odun)	Salman	Çektirme	M:2 R:7	Çınarcık	6 Mart 1823	
Hatap (odun)	Yorgaki	Çektirme	M:1 R:7	Çınarcık	6 Mart 1823	
Hamr (içki)	Panaki	Çektirme	R:9	Hora (Şarköy)	6 Mart 1823	
Hatap	Kostandi	Çektirme	R:10	Kastelloz	6 Mart 1823	
Hamr ve Irk	Penaki	Çektirme	R:9	Hora (Şarköy)	6 Mart 1823	
Hamr ve Irk	Kıraman	Çektirme	R:16	Fanos()	6 Mart 1823	
Hatap	Salih	Çektirme	M:1 R:9	Erdek	6 Mart 1823	
Hamr ve Irk	Minol	Çektirme	R:5	Kumbağı	6 Mart 1823	
Zeytin	Yani	Çektirme	M:1 R:5	Mudanya	6 Mart 1823	
Hınta	Emin	Çektirme	M:1	Silivri	6 Mart 1823	
Çanak	Yorgi	Çektirme	R:4	Hora (Şarköy)	6 Mart 1823	
Keten tohumu	Şerif	Çektirme	M:4 R:1	Mihalif	6 Mart 1823	
Zeytin	Yasil	Çektirme	R:5	Gemlik	6 Mart 1823	
Pekmez	Said	Çektirme	M:4 R:2	Çardak	6 Mart 1823	
Kiçe ve pekmez	İbrahi	Çektirme	M:2 R:3	Bandırma	6 Mart 1823	
Zeytin	Tınaş	Çektirme	R:6	Mudanya	7 Mart 1823	
Boş	Ali	Çektirme	R:3 M:6	Mihaliç	7 Mart 1823	

				(Karacabey)		
Kömür	Estarati	Çektirme	R:3	Ereğli	7 Mart 1823	Karadeniz
Hatap	Benakor	Çektirme	R:10	Kapudağı	7 Mart 1823	
Kömür	Hüseyin	Çektirme	M:12	Kartal	7 Mart 1823	
Zeytin	Tiriko	Çektirme	R:8	Mudanya	7 Mart 1823	
Boş	Yamandı	Çektirme	R:4	Mudanya	7 Mart 1823	
Duhan(tabaç)	Hüseyin	Lefke	M:1	İnöz	7 Mart 1823	
Kömür	Salih	Çektirme	M:3 R:2	Silivri	7 Mart 1823	
Cub (okunamadı)	Fevzi	Çektirme	M:8	Kartal	7 Mart 1823	
Peksimet	Mehmet	Çektirme	M:1 R:5	Dergos	7 Mart 1823	
Boş	Penço	Çektirme	M:5 R:5	Bandırma	7 Mart 1823	
Taş	Toksaki	Çektirme	R:9	Marmara	7 Mart 1823	
Hatap	Yorgi	Çektirme	R:7	Topcu	7 Mart 1823	
Kiçe(keçe)	Malko	Çektirme	R:6	Bandırma	7 Mart 1823	
Hatap	Dimitrak i	Çektirme	R:6	Yalova	7 Mart 1823	
Hatap	Fevze	Çektirme	M:12 Ermeni 2	İzmit	7 Mart 1823	
Sebze	Nikola	Çektirme	R:5	Maltepe	7 Mart 1823	
Boş	Dimitraki	Çektirme	R:4	Mudanya	7 Mart 1823	
Boş	Dimitraki	Çektirme	R:4	Mudanya	7 Mart 1823	
Üzüm	Kostanti	Çektirme	R:5	Yalova	8 Mart 1823	
Soğan	Bekir	Çektirme	M:1 R:7	Kurşunlu	8 Mart 1823	
Boş	Yordam	Çektirme	R:4	Mudanya	8 Mart 1823	
Kömür	Kostanti	Çektirme	R:5	Kapudağı	8 Mart 1823	
Zeytin	Yorgi	Çektirme	R:7	Mudanya	8 Mart 1823	
Kereste	Ahmet	5 Direkli	M:12	Akçşehir	8 Mart 1823	Karadeniz
Zeytin	Hüseyin	Çektirme	M:1 R:5	Varna	8 Mart 1823	Karadeniz
Çember takımı	Kostanti	Çektirme	R:3	Paşalimanı	8 Mart 1823	
Kereste	Nikola	Çektirme	R:6	Ahyolu	8 Mart 1823	Karadeniz
Boş	Nikola	Çektirme	R:4	Mudanya	8 Mart 1823	
Boş	Hırist	Çektirme	R:4	Mudanya	8 Mart 1823	
Peksimet	Benaki	Çektirme	R:5	Ahyolu	8 Mart 1823	Karadeniz
Hatap	Karakaş Ahmet	Çektirme	M:10 Ermeni 2	İzmit	9 Mart 1823	
Hınta(buğday)	Hasan	Çektirme	M:1 R:7	Ahyolu	9 Mart 1823	
Üzüm	Metro	Çektirme	R:6	Kurşunlu	9 Mart 1823	
Hatap	Benaki	Çektirme	R:6	Yalova	9 Mart 1823	
Pekmez	İsmail	Çektirme	M:5	Yalova	9 Mart 1823	
Hatap	Ali	Çektirme	M:6	Karamürsel	9 Mart 1823	
Sebze	Nikola	Çektirme	R:4	Kartal	9 Mart 1823	

Kaynak: Cevdet-I İktisat Sıra No: 1101, Dosya No: 23 Sayfa 1-2 den Derlenmiştir

İstanbul'dan çıkıp Karadeniz'e giden Gemilerin yükleri ise şöyledir. 3 Mart 1823 tarihinde İstanbul'dan Karadeniz yönüne 5 gemi çıkmıştır. Bunlardan 2 tanesi mühimmat yüklüdür ve Trabzon limanına gitmektedir. 2 tanesi tuz yüklüdür biri Ünye ye diğeri Trabzon limanına gitmektedir. Bir tanesi ise limon ve portakal yüküyle İbrail limanına gitmektedir. En yoğun gün bu tarihtir.5 Mart 1823 tarihinde aynı yöne iki gemi çıkmıştır. İkisi de mühimmat yüklüdür. İstikametleri ise Trabzondur. 6 Mart 1823'de 2 gemi çıkmıştır. Biri tuz diğeri keten yüklüdür, keten yüklü olan Varna ya, tuz yüklü olan Trabzon'a gitmektedir. 7 Mart 1823 tarihinde İstanbul'dan Rusya ya bir gemi çıkmıştır. Bu geminin yükü de tuzdur. Bu istikamette en çok gidilen liman Trabzon limanıdır.

Bu istikamette kullanılan gemi türleri ise 4 martiko, 3 brik, 1 dört çifte, 1 şayka ve 1 şehtiyedir.

İstanbul'dan Karadeniz'e ve Rusya iskelelerine giden gemi reislerinin tamamı Müslüman ismi taşımaktadır ve tayfa sayısı en az 6 en çok 19 dur. Karadeniz istikametine toplam 69 gemi gitmiştir. Bunlardan 10 tanesi dolu 59 tanesi boştur.

Tablo 6: İstanbul'dan Çıkan Karadeniz'e Giden Gemilerin 1 Haftada Karadeniz deki Limanlara Taşdığı Mal Çeşitleri, Gidilen limanlar, Gemi Türleri ve Tayfa Sayıları

Mallar	Reis	Gemi Türü	Tayfa Sayısı	Liman	Gün
Limon ve Portakal	Ahmet	Dört Çifte	M:2 R:4	İbrail	3 Mart 1823
Tuz	İsmail	Martiko	M:6 R:7	Trabzon	3 Mart 1823
Mühimmat	Mustafa	Martiko	M:7 R:8	Trabzon	3 Mart 1823
Tuz	Mehmet	Şehdiye	M:9 R:4	Ünye	3 Mart 1823
Mühimmat	Mustafa	Martiko	M:12 R:7	Trabzon	3 Mart 1823
Mühimmat	Arif	Brik	M:13 R:4	Trabzon	5 Mart 1823
Mühimmat	İsmail	Brik	M:5 R:5	Trabzon	5 Mart 1823
Tuz	Hüseyin	Şayka	M:5 R:7	Trabzon	6 Mart 1823
Tuz	Osman	Brik	M:8 R:7	Rusya	7 Mart 1823
Keten	İsmail	Martiko	M:7	Varna	6 Mart 1823

Kaynak: Cevdet-I İktisat Sıra No: 1101, Dosya No: 23

İstanbul'dan çıkıp, Marmara ve Ege yönüne sadece kereste yüklü bir gemi, Şarköy limanına gitmiştir. (6 Mart 1823) Belirtilen yöne giden gemi sayısı 142 dir. Bu kadar çok gemi içerisinde sadece bir tanesi' nin yüklü olması Başkent'in üretimin önemli bir kısmını kendine çeken büyük bir tüketim merkezi olduğu düşüncesini pekiştirmektedir. Bu geminin de reisi müslümandır.

Tablo: 7 İstanbul'dan Çıkan Marmara ve Ege Denizine Giden Gemilerin 1 Haftada Limanlara Taşıdığı Mal Çeşitleri, Gidilen limanlar, Gemi Türleri ve Tayfa Sayıları

Mallar	Reis	Gemi Türü	Tayfa Sayısı	Liman	Gün
Kereste	Süleyman	Çektirme	M:1 R:6	Şarköy	5 Mart 1823

Kaynak: DMMK. İGE. Dosya No: 23650

19 yy ilk çeyreğindeki yapılan deniz ticari taşımalarla, 18 yy ikinci yarısında yapılan taşımalar arasında büyük bir fark yoktur. İstanbul Ticaret Tarihi isimli çalışmada konuyla ilgili incelenen İstanbul Ahkâm defterlerinde, gemi ile yapılan ticari taşımalar, ilgili esnaf birliklerince, mesleki örgütlenmeler dâhilinde taşımacılıkla ilgili kuralların nizamnameye dönüşmesi ile hareket etmekteydiler. Bütün bu faaliyetler belirli nizamlar çerçevesinde yapılmaktadır.

Konumuz açısından son derece önemli olan bu belgelerden bazıları, 6/289/835, 21–30 Ağustos 1763 yılına ait belgede miri zahirenin Tekfurdağı iskelesinden İstanbul'a kayık kiralanarak zamanında nakledilmesine dair ilan ve hüküm, 8/124/377 şile, Kabakos iskelesine gelen tomruğun gemi ile İstanbul'a nakledilmesi ve nakledilen gemilerin adedine dâhil nizam ve bu nizama karşı çıkan rençperlerin müdahalelerinin önlenmesine dâhil hüküm ve ilan, 8/155/494 ve 4–13 Ağustos 1763 tarihli İstanbul'a gemi ile kömür nakletme nizamı ve bu nizama muhalefet olunmamasına dâhil hüküm, 9/54/201 cibal-i mübahadan gelen odun ve kömürü gemi reisleri tarafından nöbet usulüne göre İstanbul'a nakletme nizamları, 9/233/896 ve 21–29 Mart 1778 tarihli kalas iskelesinden İstanbul'a muhtelif emtia nakleden gemi reisinin gemisinin kazaya uğraması sonucu gemisindeki emtianın kurtarılması ve kendisine iadesine dair hüküm.⁴ Ayrıca bahsi geçen ve burada hepsine değinmediğimiz bu belgeler imparatorluğun deniz ticari taşımacılığının belirli kurallar ve nizamlar çerçevesince yapıldığının kanıtıdır. Bu belgelerde 1742–1779 tarihleri arasında ki batan gemilerin mallarına göz atıldığında 1823 tarihli belgelerde geçen mallarla, incelenen dönemdeki malların örtüştüğü görülmektedir (odun, kömür, saman, meyve, tomruk, keten, kereste, zeytin ve soğan sıkça geçmektedir). Bu malların büyük çoğunluğunun İstanbul istikametine gittiği görülmektedir. Kabotaj taşımalarının büyük çoğunluğu da İstanbul limanına yapılmaktadır.

3. Gemi Çeşitleri ve Mürettebat

Osmanlı İmparatorluğunda kullanılan gemiler kürekle ve yelkenle yürüyen gemiler olarak ikiye ayrılır. Bunlardan mavna, Şayka, tonbaz, sandal ve çekirtme

⁴ Ahmet Kala, İstanbul **Ahkâm Defterleri, İstanbul Ticaret Tarihi 1 (1742 – 1779)**, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür İşleri Daire Başkanlığı, İstanbul Araştırmaları Merkezi, Eksen basım yayın, s.208, 209, 277, 310, 337, 338

kürekle yürüten, şehdiye ve brik ise yelkenle yürüten gemilerdir.⁵Bunlarda mavna 26 oturaklı genellikle iki bazen üç direkli olarak inşa edilen çehtiri nevinden gemilerdir. Şayka, altı düz ve enli bilhassa Osmanlılar tarafından Karadeniz de kullanılan, uzunluğu 17–33 zira arasında değişen gemilerdir. Sandal; bir gemide bulunan ve 7–12 arasında kürekleri olan kayıktır. Tonbaz; yelkeni ikişer demiri ve kürekleri bulunan güvertesiz ve altı düz olup genellikle Karadeniz de kullanılan gemilerdir.⁶

Şehdiye ve brik ise yelkenli gemiler sınıfına girer. Yelkenli gemilerin iki direkli anbarsız (tek anbarlı) olanlarına brik denilir. Şehdiye ise buna şityede denilir, alelade iki direkli olan şehdiyeler büyük ve küçük olarak iki kısımdır. Küçük şehdiyeler 23 ila 27 zira büyükleri ise 35 ziradır.⁷(Zira: Dirsekten orta parmak ucuna kadar olan bir uzunluk ölçüsü 1 zira 75–90 cm dir)⁸

İstanbul'dan çıkıp Karadeniz'e giden 69 gemi içerisinde 10 farklı türde gemi bulunmaktadır. Bunlar 30 beş çifte,3 dört çifte,10 brik sefine, 13 Martiko, 1 şehdiye, 2 çatal kışlı sefine, 5 sivri kışlı sefine, 3çenber, 1 şayka ve 1 mavnadır.

Mürettebata gelince 69 gemide çalışan 196 Rum tayfa, 445 müslüman tayfa olmak üzere toplamda 641 tayfa çalışmaktadır. Bu hatta çalışan gemilerdeki müslüman oranı %69,42'dir. Gemi başına ise ortalama 9 tayfa düşer.

Tablo 8: İstanbul'dan Çıkan Karadeniz'e Giden Gemi Türleri, Sayısı, Tayfa Sayısı ve Uyuğu

Gemi Türleri, Sayısı		Tayfa Sayısı ve Uyuğu	
Beş çifte	30	Rum Tayfa	196
Dört çifte	3	Müslüman Tayfa	445
Brik sefine	10	Ermeni Tayfa	0
Martiko	13	Toplam	641
Şehdiye	1		
Çatal Kışlı Sefine	2		
Sivri Kışlı Sefine	5		
Çember	3		
Şayka	1		
Mavna	1		
Toplam (10 çeşit gemi)	69		

Kaynak: Cevdet-İ İktisat Sıra No:1101,Dosya No:23.

⁵ Uzunçarşılı İsmail Hakkı, **Osmanlı Devletinin Merkez ve Bahriye Teşkilatı**, Türk Tarih Kurumu Basımevi – Ankara,1984 s,455.448.460.

⁶ İdris Bostan **Osmanlı Bahriye Teşkilatı**: XVII. Yüzyılda Tersane-i Amire, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara,1992, s. 87,88,92.

⁷ Uzunçarşılı, s.466,467.

⁸ Ferit, Develioğlu: **Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat**, 14.Baskı, Aydın Kitabevi Yayınları, Ankara,1983,s.1188.

İstanbul'dan çıkıp Marmara ve Ege Denizine giden 142 gemi içerisinde ise çekirtme 132, piyade 6, tonbaz 3, lefke 1, olmak üzere 4 farklı türde gemi çalışmaktadır. Mürettebat sayılarına gelince, 142 gemide 425 müslüman, 463 Rum ve 53 Ermeni tayfa çalışmaktadır. Genel yekün 941 dir. Rum tayfa sayısında baskınlık söz konusudur. Bu istikamette çalışan toplam tayfa içinde müslüman oranı %49, 2 dir. Gemi başına ortalama 6 tayfa düşer. İstanbul'dan çıkıp bu üç farklı denizdeki limanlara giden toplam 211 (142+69) gemide 1582 (941+641) tayfa çalışmakta olup gemi başına yaklaşık 7 tayfa düşer.

Tablo 9: İstanbul'dan Çıkan Marmara ve Ege Denizine Giden Gemi Türleri, Sayıları, Tayfa Sayısı ve Uyuğu

Çektirme	132	Müslüman tayfa	425
Piyade	6	Rum tayfa	463
Tonbaz	3	Ermeni tayfa	53
Lefke	1	TOPLAM	941
Toplam	142		

Kaynak: DMMK. İGE. Dosya No:23650

Marmara ve Egeden İstanbul'a giren 121 gemiden, çekirtme 110, lefke 1, piyade 4 tonbaz 1, sandal 4, martiko 1 dir.6 farklı türde gemi Başkent'e giriş yapmıştır.

Tablo 10:Marmara Ve Egeden İstanbul'a Giren Gemi Türleri ve Sayısı

Çektirme	110
Lefke	1
Piyade	4
Tonboz	1
Sandal	4
Martiko	1
Toplam (6 Çeşit Gemi)	121

Kaynak: Cevdet-I İktisat Sıra No: 1101, Dosya No: 23

Karadenizden İstanbul'a üç farklı türden 21 gemi giriş yapmıştır. Bunlardan 19 tanesi çekirtmedir. Kalan 2 gemiden bir tanesi beş direkli diğeri sandaldır. Çektirme gemiler çoğunluktadır.

Tablo 11: Karadeniz'den İstanbul'a Giren Gemi Türleri ve Sayısı

		Tayfa Sayısı ve Uyuğu	
Çekdirme	19	Müslüman Tayfa	432
Beş Direkli	1	Rum Tayfa	584

Sandal	1	Ermeni	4
Toplam (3 çeşit gemi)	21	Toplam	1020

Kaynak: Cevdet-i İktisat Sıra No: 1101, Dosya No: 23

Marmara, Ege ve Karadeniz den Başkent'e giren 142 gemide 432 Müslüman, 584 Rum ve 4 Ermeni tayfa çalışmaktadır. Rum Tayfa sayısı Müslüman tayfa sayısına oranla fazladır. Toplamda 142 gemide 1020 mürettebat çalışmaktadır.142 gemide tüm çalışanlar içinde Müslüman tayfa oranı % 42,35'dir. Gemi başına ortalama 7 tayfa düşer.

Marmara, Ege ve Karadeniz den İstanbul limanına giriş ve çıkış yapan toplam 353 gemide, 1302 Müslüman,1243 Rum ve 57 Ermeni olmak üzere 2602 kişi istihdam edilmektedir.353 geminin reislerinin 196 sı Müslüman ismi taşımaktadır.(% 55,5). Reis isimlerinden gemi sahiplerine ulaşmak imkânsızdır.

M.Çizakça'nın, Osmanlı İmparatorluğunun 5 Mart 1823 tarihli Akdeniz ve Karadeniz de sefer yapan özel sektöre ait bütün gemilerin sayımının yapıldığı MAD 20181 numarayla kayıtlı belgeye dayanarak yaptığı 1820'ler gibi oldukça geç bir tarih de bile Osmanlı gemiciliği Müslümanların egemenliği altında; Hıristiyan gemi sahiplerinin yalnızca %8 'ini oluşturuyor. Ama kaptanlar arasında daha çok Hıristiyan'a rastlanıyor."⁹ İfadesin den İncelenen dönemdeki Deniz ticari taşımacılığını yapan gemilerin sahiplerinin çoğunluğunun Müslüman olduğu sonucuna ulaşabiliriz. 1820 sonrası Müslüman gemileri sayısındaki artışın sebebi, Balkanlarda meydana gelen aşırı milliyetçiliğin neden olduğu ayaklanmalar sonucu Özellikle Osmanlı'nın Ege Adalarındaki Rumlara Karadeniz'e çıkma hususunda yasaklar koyması ve müslüman halkı ticaret konusunda teşvik etmesinden kaynaklanmaktadır.¹⁰ Dolayısıyla deniz ticari taşımacılığını yapan Osmanlı tebaası müslüman gemilerin elde ettikleri bir üstünlük olarak değerlendirmemek gerekir. Ayrıca MAD. 20181 numarayla kayıtlı defterde "Vezir Ali ve Mehmet Selim Paşalarla Reisü'l-Küttab Mehmet Sadık ve Mehmet Seyyid Efendiler zamanında, Osmanlı Devleti Tüccarlarından bazılarının mutasarrıf oldukları sefinelerini Eflak ve Boğdan ahalisine, Onlarında Yunanlılara satmasından dolayı ileride tüccarın elinde hiçbir gemi kalmayacağından bahisle bir memnuiyet-i muvakataanın vaz'ına dair Kaptan paşa'ya hitaben yazılan buyruldu ile sefine sahiplerinin yedlerine sened-i Bahri verilmesi" ibaresi de Osmanlı'nın bu tarihlerde kendi deniz ticari taşımacılığını yapan gemilerin Yunanlılara satılmamasına yönelik ciddi önlemler aldığının bir göstergesidir.¹¹

⁹ Murat Çizakça, **İslam Dünyasında ve Batı' da İş Ortaklıkları Tarihi**, Tarih Vakfı Yurt Yayınları,(Çev. Şehnaz Layıkel),Numune Matbaacılık, İstanbul, Mayıs-1999,s.109

¹⁰ İdris, Bostan," İzn-i Sefine Defterleri ve Karadeniz'de Rusya ile Ticaret Yapan Devlet-i Aliye Tüccarları 1780-1846" Marmara Üniversitesi FEF. Türklük Araştırmaları Dergisi, Yıl 1990, Sayı:6, İstanbul-1991,s.33,38

¹¹ BOA, MAD.20181, sene; 1823

Tablo 12:

Günler	İstanbul'dan Çıkıp Marmara ve Ege Limanlarına Giren	İstanbul'dan Çıkıp Karadeniz'deki Limanlarına Giren	Rusya Giren	Marmara, Ege ve Karadenizden Çıkıp İstanbul Limanına Giren	Toplam
3 Mart 1823)(Pzt)	18	18		15	51
4 Mart 1823 (Salı)	16	10		33	59
5 Mart 1823 (Çarş)	32	20		36	88
6 Mart 1823 (Perş)	21	13	1	19	54
7 Mart 1823 (Cuma)	17	6	1	20	44
8 Mart 1823 (Cmt)	23	-	-	12	34
9 Mart 1823 (Pazar)	15	-	-	7	23
Toplam	142	67	2	142	353

Kaynak: Cevdet-i İktisat Sıra No:1101.Dosya No:23-DMMK. İGE. Dosya No:23650'den derlenmiştir.

Yukarıda ki tabloya göre 1823 tarihli belgeyi günlere göre değerlemesini yaparsak.3–9 Mart tarihleri arasında toplam 353 gemi faaliyet gösteriyor. Bunlardan (142+67+2) 211 gemi İstanbul'dan çıkıp Marmara, Ege, Karadeniz ve Rusya'daki limanlara giriş yapıyor. Rusya'ya giriş yapan gemi sayısı 2 ile sınırlıdır.

Marmara, Ege ve Karadeniz den Çıkıp İstanbul limanına giren gemi sayısı ise 142'dir. Tablomuzaya göre en hareketli gün çarşambadır. Toplam 88 gemiden 52'si çıkış ve 36'sı giriş yapmıştır. Cumartesi ve Pazar günleri ise 8–9 Mart tarihlerinde liman hareketlerinde azalma söz konusudur. Bunun nedeni İstanbul'dan Karadeniz istikametinde ki limanlara gemi hareketinin olmamasıdır.

Sonuç

Yapılan tahliller sonucunda bu makalede ki en önemli bulgularımızdan birisi Başkent'in taşınan malların tüketimi açısından büyük bir merkez olması ve Osmanlı deniz ticari taşımacılığına küçük gemilerin hâkim olduğudur. Gemilerin küçük olması Osmanlıların "Risk" dağılım yöntemi olarak nitelendirilebilir. Ya da bu taşımaların daha çok iç denizlerle sınırlı olmasından da kaynaklanabilir.

Burada ulaşılan ikinci önemli bulgu ise tüm liman hareketlerinin İmparatorluk dâhilindeki sınırlarda yapılmış olmasıdır. İmparatorluğun deniz ticari taşımacılığı Karadeniz, Marmara ve Ege denizinde cereyan etmektedir

İç denizlerde Osmanlı deniz ticari taşımacılığının sınırlı kalması devletin izlemiş olduğu ticaret politikasında, sonra ekonomisinin kendi gelişim seviyesinde aramak gerekir. Devlete daha yakın bağı olan Müslüman reaya için zirai üretim ve esnafılık popüler sektörlerdi. Taşımacılık ise daha fazla sermaye gerektiren riskli bir sektördür.

Son önemli tespitimiz ise 19 yy ilk çeyreğindeki yapılan deniz ticari taşımalarla, 18 yy ikinci yarısında yapılan taşımalar arasında büyük bir farkın olmaması ve deniz ticari taşımalarının belirli kurallar ve nizamlar çerçevesinde yapılmasıdır.

Kaynakça

- BOA. DHMK. Dosya No:22314,BOA. Cevdet-i İktisat Sıra No: 1101, Dosya No: 23, BOA. DMMK. İGE. Dosya No: 23650, BOA. MAD.20181, sene; 1823
- BOSTAN, İdris, **Osmanlı Bahriye Teşkilatı: XVII. Yüzyılda Tersane-i Amire, Türk Tarih Kurumu Basımevi – Ankara,1992.**
- BOSTAN, İdris, ” *İzn-i Sefine Defterleri ve Karadeniz’de Rusya ile Ticaret Yapan Devlet-i Aliye Tüccarları 1780–1846*” Marmara Üniversitesi FEF. Türklük Araştırmaları Dergisi, Yıl 1990, Sayı:6, İstanbul–1991.
- ÇADIRCI, Musa, “*II. Mahmut Döneminde (1808–1839) Avrupa ve Hayriye Tüccarları*” Türkiye’nin Sosyal ve Ekonomik Tarihi (1071–1920), Editörler; Osman Okyar, Halil İnalçık, Hacettepe Üniversitesi, Ankara,1977.
- ÇİZAKÇA, Murat, **İslam Dünyasında ve Batı’ da İş Ortaklıkları Tarihi**, Tarih Vakfı Yurt Yayınları,(Çev. Şehnaz Layıkel),Numune Matbaacılık, İstanbul, Mayıs–1999.
- DEVELİOĞLU, Ferit, **Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat**, 14.Baskı, Aydın Kitabevi Yayınları, Ankara,1983.
- KALA, Ahmet, **İstanbul Ahkâm Defterleri, İstanbul Ticaret Tarihi 1 (1742 – 1779)**, İstanbul Büyük Şehir Belediyesi Kültür İşleri Daire Başkanlığı, İstanbul Araştırmaları Merkezi, Eksen Basım Yayın, İstanbul.
- PALMER, Alan, **Son Üç yüz Yılda Osmanlı İmparatorluğu**, (Çev. B.Dişbudak), İş bankası Kültür Yayınları, İstanbul–2003.
- UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı, **Osmanlı Devletinin Merkez ve Bahriye Teşkilatı**, Türk Tarih Kurumu Basımevi – Ankara,1984.

